चौरोपकारिणः इत्याह याज्ञवल्क्यः "भक्तावकाशाग्न्युदकमन्त्रोपकरणव्ययान्। दत्त्वा चौरस्य वा हन्तुर्जानतो दम उत्तम" इति। भक्तम् अशनम्। अवकाशो-निवासस्थानम्। अग्निश्चौरस्य शीतापनोदनाद्यर्थः। उदकन्तृषितस्य। मन्त्रः चौर्यप्रकारोपदेशः, उपकरणं चौर्यसाधनम्। व्ययः अपहारार्थन्देशान्तरङ्गच्छतः पाथेयम्। एतानि चौरस्य हन्तुर्वा दुष्टत्वं जानन्नपि यः प्रयच्छति तस्योत्तमसाहसोदण्ड इत्यर्थः। कात्यायनोऽपि "चौराणां भक्तदा ये स्युस्तथाग्न्युदकदायिनः। दातारश्चैव भाण्डानां प्रतिग्राहिण एव च। समदण्डाः स्मृता ह्येते ये च प्रच्छादयन्ति तानिति"। चौरोपेक्षाकारिणं प्रत्याह नारदः "शक्ताश्च य उपेक्षन्ते तेऽपि तद्दोषभागिनः। उत्क्रोशताञ्जनानान्तद्ध्रियमाणे धवे तथा। श्रुत्वा ये नाभिधावन्ति तेऽपि तद्दोषभागिनः" इति। द्रव्यभेदेन चौर्य्यप्रायश्चित्तं प्रायश्चित्तशब्दे दृश्यम्। तत्कर्म्मविपाकश्च कर्म्मविपाकशब्दे १७४२पृ० दृश्यः।

चोरक पु० चोरः स्वनामख्यातवृक्षइव कायति कै-क। १ग्रन्थिपर्णवृक्षे रत्नमाला। स च "शैलेयकमांसीतगरकुष्ठरससैन्धवानि वल्लीजम्। मधुररसमधूच्छिष्टानि चोरकश्चेति जीवस्य" वृ० स० १६अ० जीवभक्तौ उक्तः

चोरघात पु० चोरं हन्ति हन-अण्। राज्ञां हस्तिभेदे शब्दार्थ०।

चोरपुष्पी स्त्री चोर इव पुष्पमस्याः रात्रिविकाशित्वात्। शङ्खिन्याम्। स्वार्थे क अत इत्त्वम्। चोरपुष्पिकाप्यत्र अमरः। [नासायाम्" शब्दार्थचि०।

चोरस्नायु पु० चोरस्य गन्धद्रव्यभेदस्य स्नायुरिव। काक-

चोरा स्त्री चोरतुल्यं रात्रिविकाशित्वेन पुष्पमस्त्यस्याः अर्श० अच्। शङ्खपुष्पिकायाम् शब्दार्थचि०।

चो(चौ)रिका स्त्री चोरस्य भावः मनोज्ञा० वुञ् ठन् वा। चौर्य्ये रायमुकुटः।

चोल पु० चुल समुच्छ्राये कर्म्मणि घञ्। १स्त्रीणां कञ्चुके २आप्रपदीने वस्त्रे ३कूर्पासके।(चोला)इति ख्याते पुंसां वस्त्रभेदे। "द्रविडलङ्कयोर्मध्ये चोलदेशः प्रकीर्त्तितः। लब्धकर्णाश्च ते प्रोक्तास्तद्भेदोऽवान्तरो भवेत्" इत्युक्ते ४देशे "अपरे जनपदा दक्षिणेन" इत्युपक्रमे "कौकुट्टकास्तथा चोलाः कोङ्कणा मालधानकाः" भा० भी० ९अ०। जनपदोक्तौ। सच देशः अधुना (ताञ्जोर) इति ख्यातः। स च वृ०स०१४अ० कूर्म्मविभागे दक्षिणस्यामुक्तो यथा अथ दक्षिणेन" इत्युपक्रमे "कर्णाटमहाटविचित्रकूटनासिक्यकोङ्कणगिरिचोलाः"। तस्य राजाऽण्, सोऽभिजनोऽस्य वा अण्। चोल तन्नृपे तद्देशवासिनि च। बहुत्वे तस्य लुक्। चोलाः ५तद्देशवासिषु ६तन्नृपेषु च ब-व०। तन्नृपाश्च क्षत्रिया अपि म्लेच्छतामाप्ताः काम्बोजशब्दे १९०६पृ० दृश्यम्। ७चीनदेशस्थह्रदभेदे शब्दार्थचि०।

चोलक पु० चोल इव कायति कै-क। १बाणवारे कवचे २वल्कले च शब्दर०।

चोलकिन् पु० चोलकमिवास्त्यस्य इनि। १करीरे (काँशेरकोंड़)। २नागरङ्गे मेदि० ३किष्कुपर्व्वणि हारा०।

चोरगणेश पु० कर्म्म०। करच्छिद्रवतां जापिनां जपफलहारके तन्त्रोक्ते गणेशभेदे।

चोलण्डुक पु०चोलस्याण्डुक इव शक०। शिरोवेष्टे त्रिका०

चोलन न० चोलइवाचरति क्विप् ततः कर्त्तरि ल्यु। १नागरङ्गे २करीरे ३किष्कुपर्व्वणि च शब्दार्थचि०।

चोली स० चुल-घञ् गौरा० ङीष्। स्त्रीणां १कञ्चुकाख्ये आप्रपदीने वस्त्रे (चोला) इतिख्याते पुंसां २वस्त्रभेदे च शब्दार्थचि०। [शब्दार्थचि०।

चोलोण्डुक पु० चोलउण्डुक इव। शिरोवेष्टे उष्णीषे

चोष पु०चोषते चः स चासावुषोदाहश्चेति। पार्श्वस्थेनाग्निनेव जनिते सन्तापभेदे। "हृच्छूलपीडनयुतं पवनेन, पित्तात्तृड्दाहचोषबहुलं सकफप्रवेकम्" "चोषः पार्श्वस्थिताग्निनेव सन्तापः" भावप्र०।

चोष्य न०चूष-ण्यत् पृषो० गुणः। चूष्ये चूषणीये। "पचाम्यन्नं चतुर्विधम्" गीताव्याख्यायां "प्राणिभिर्भुक्तं भक्ष्यं भोज्यं लेह्यं चूष्यं चेति चतुर्विधमन्नं पचामि। तत्र यद्दन्तैरवखण्ड्यावखण्ड्य भक्ष्यते अपूपादि तद्भक्ष्यं, यत्तु केवलं जिह्वया विलोड्य निगीर्य्यते पायसादि तद्भोज्यम्। यज्जिह्वायां निःक्षिप्य, रसास्वादेन निगीर्य्यते द्रवीभूतं गुडादि तल्लेह्यम्। यत्तु दंष्ट्राभिर्निष्पीड्य रसं निगीर्य्यावशिष्टं त्यज्यते इक्षुदण्डादि तच्चूष्यमिति चतुर्विधस्य भेदः" श्रीधरः। अत्र क्वचित्पुस्तके चूष्यमित्यत्र चोष्यमितिपाठदर्शनात् चोष्यशब्दकल्पना केषाञ्चित् प्रामादिकी अनार्षवाक्ये पृषो० कल्पनाया अयुक्तत्वात्। किन्तु "भोजनीयानि पेयानि भक्ष्याणि विविधानि च। लेह्यान्यमृतकल्पानि चोष्याणि च तथाऽर्जुन" भा० आ० १७५अ०। अत्रार्ष-